

רק העשירון העליון צומח, כל האחרים בהתכווצות

ממשלה שמרנית

הבחירות שנערכו בינואר 2003, לאחר פרישתה של מפלגת העבודה מהממשלה והקואליציה, חוללו מהפך שעיקרו - שינוי דרמטי במדיניות הכלכלית. ראש הממשלה אריאל שרון בחר להרכיב ממשלה ימנית אולטרה-שמרנית לא רק בתחום המדיני, אלא גם ממשלה ימנית בתחום הכלכלי, כאשר בחר בשינוי כשותפה במקום ש"ס, ובעיקר כאשר החליט להחליף את סילבן שלום בבנימין נתניהו.

כשנתניהו קיבל את התפקיד הבעייתי של שר האוצר, הוא החליט להפוך אותו למקפצה פוליטית. הוא ידע שני דברים: האחד - שינוי ויוסף לפיד יתמכו בו בכל מהלך כלכלי שמרני ללא מעצורים, והשני - שיש לו הזדמנות למצב את עצמו כרפורמטור הגדול של המשק, כלוחם הגדול במונופולים (כמו עובדי חברת החשמל, הבנקים ועוד) וכמי שהביא מזור למצוקה העיקרית של המשק - העדר הצמיחה והאבטלה. בשורה של מהלכים מבריקים ומתוכננים היטב יצר נתניהו מציאות מדומה של חירום. "אנחנו נמצאים שלושה מטר מהתהום", אמר שר האוצר לכן יש הצדקה לנקיטת צעדי חירום קשים וכואבים הכוללים קיצוצים עמוקים בתקציב בכלל ובפרט - בקיצבאות הילדים, הקשישים, הנכים, האמהות החד הוריות ועוד.

שוק ההון לשרות האוצר

הכלי המרכזי עליו נבנתה מדיניות נתניהו היה טיפוח שוק המניות. הלאמת קרנות הפנסיה של ההסתדרות היתה הצעד הראשון במהלך זה. במסווה של משבר מידי בקרנות (גם בלי תמיכה ממשלתית הקרן הגדולה מבטחים היתה אמורה להגיע למצב של אי עמידה בתשלומים לעמיתים רק בשנת 2025) הלאימה הממשלה את הקרנות הוותיקות. בדיון שנמשך חמש

לכאורה נראה כאילו המדיניות ההיפר קפיטליסטית של שר האוצר בנימין נתניהו וממשלתו מצליחה מעל ומעבר. מדיניות הקיצוץ בקיצבאות, בשכר (במסווה של "עידוד צמיחה"), בתקציבי החינוך והבריאות; יחד עם שורה של רפורמות בשוקי ההון כמו הלאמת קרנות הפנסיה הוותיקות, מכירת הקרנות החדשות והעברת קופות הגמל מהבנקים לגורמים אחרים; והאצת ההפרטה במשק, כולל השירותים החברתיים, כל אלו הביאו לכאורה לפרי הילולים בצורת הירידה באבטלה והעליה הברורה בצמיחה. מה באמת המשמעות של הצמיחה הזו?

הנתונים היבשים מחזקים את התחושה שלמרות האכזריות, שהוחלפה בינתיים ב"חמלה", הרי היה המחיר שווה וכדאי. שעברנו בזכות המדיניות הנבונה, הנכונה וההכרחית ממציאות של בטלה למצב של עבודה, מצמיחה שלילית לחיובית, מבורסה מקרטעת לבורסה חוגגת וממריאה.

לפני שניגש לניתוח הנתונים והמציאות הנוכחית חייבים לומר כמה מילים על הרקע לעלייתה של מדיניות נתניהו. בשנת 2000, בזמן כהונת ממשלת ברק, צמח המשק הישראלי בשיעור שיא של 7.4% במונחים שנתיים. בספטמבר 2000 עלה ראש האופוזיציה, אריאל שרון לביקור "פרטי" בהר הבית. התוצאה - פריצת האינתיפדה השנייה. בפברואר 2001 נפלה ממשלת ברק-העבודה ועלתה לשלטון ממשלת שרון-אחדות לאומית. דווקא בתחום הכלכלי חל שיפור, הריבית ירדה ל-3.8% בלחצם של שרון ושר האוצר החדש שלו - סילבן שלום. אבל המדיניות הכלכלית המרחיבה באופן יחסי של שלום לא הצליחה להתגבר על מיתון עמוק שנוצר בגלל המצב הביטחוני-מדיני. כך, חלה עליה באבטלה והתוצר במשק ירד, לראשונה משנת 1952, ב-0.9% בשנת 2001 וב-1.1% בשנת 2002.

:: לוי מורב

בשורה של מהלכים מבריקים ומתוכננים היטב יצר נתניהו מציאות מדומה של חירום. "אנחנו נמצאים שלושה מטר מהתהום", אמר שר האוצר.

במהלך חודש יולי קרסה רשת קלאבמרקט כאשר הסיבה העיקרית על פי הבקשה שהופנתה לבית המשפט להקפאת הליכים (הגנה מפני נושים) היא: "העמקת המיתון במשק וירידת כוח הקניה של הצרכן הישראלי".

צמיחה, אבל איפה?

במהלך חודש יולי השנה פורסם בידיעות אחרונות' ראיון עם דורית סלינגר, מנכ"ל חברת דירוג האשראי 'מעלות'. וכך היא אמרה: "הגיוסים הגדולים בחודשים האחרונים לא מלמדים על צמיחה במשק". וביתר פירוט: "לצער, 18 מיליארד שקל שהשוק גייס בחודשים ינואר-מאי 2005 לא היו לצורך הקמת מפעלים חדשים או השקעות אחרות בישראל, פרט אולי למפעל 'כרמל אולפנינים'. לפי הנתונים שלנו חלק גדול מהכסף הלך למיחזור חובות, וגם הכסף שהיה לצורך השקעות בארץ הופנה למעשה לרכישת חברות קיימות, כלומר מדובר בעצם בכסף שהחליף ידיים. אין התרחבות של המפעלים ואין השפעה על המאקרו". וכאילו לא די בבוררות הרעות היא הוסיפה ואמרה: "המצב הכלכלי מושפע כרגע בעיקר מהיצואנים שמצליחים מאד, אבל בתחומים בתוך המדינה, כמו גדל"ן והשוק הקמעונאי, אני לא רואה שיפור בביצועים. אז עדיין לא הגענו למצב של צמיחה במשק, הצמיחה נובעת רק מהיצוא. זה בסדר, אבל

דקות החליטה הממשלה לשלוח את קרנות הפנסיה לשוק ההון. היא חייבה אותן להשקיע 70% מהכספים במניות ורק 30% באגרות חוב ממשלתיות. והעיקר, היא החליטה להפסיק את הנפקת אגרות החוב הייעודיות לפנסיה. כל הצעדים הללו אילצו את הקרנות לחפש השקעות בשוק המניות. על פי גורמים בבורסה מדובר בסכום של עשרה מיליארד שקל בשנה. ברור שבמצב שנוצר, בגלל שכמות המניות היתה נתונה, נוצר מחסור בשוק שהביא לעליה מיידית במחיר המניות הנסחרות בבורסה של תל אביב.

במהלך 2004 הוצעה צמיחת התמ"ג ובסופו של דבר הוא עלה ב-4.3%. חלה גם ירידה באבטלה מ-10.4% ב-2002 ל-9.1% באביב 2005. גם נראתה מבטיחה ובאוצר בנו על צמיחה של 4% ועלייה דומה גם ב-2006. על פניו, נראה כאילו המדיניות של נתניהו מוכיחה את עצמה. די קשה להתווכח עם העובדות. שר האוצר והממשלה חגגו בראש חוצות.

אולם בינתיים החלה האופוזיציה להרים ראש, וכך גם הנתונים הכלכליים. מדו"ח שפרסם בנק ישראל לפני חודשים אחדים עולה כי עיקר הצמיחה היתה בעשירון העליון. המשק הרגיל נותר בקיפאון עמוק, ורק ההיי-טק צמח, כאשר הנהנים ממנו מרוכזים כולם בעשירון העליון. כך, במהלך חודש יולי קרסה רשת קלאבמרקט כאשר הסיבה העיקרית על פי הבקשה להקפאת הליכים (הגנה מפני נושים) שהופנתה לבית המשפט היא: "העמקת המיתון במשק וירידת כוח הקניה של הצרכן הישראלי". בסוף יולי (2005) התראיין ראובן קובנט, מנכ"ל חברת דירוג העסקים 'דן אנד ברדסטרית' ברדיו ואמר: "כל הצמיחה מרוכזת בעשירון העליון, היא לא חלחלה לעשירונים האחרים. לכן קרסה רשת קלאבמרקט ולכן יש גידול בחברות עסקיות הנמצאות בסיכון".

בתחילת אוגוסט פרסם בנק ישראל תחזית לפיה תגיע הצמיחה השנה ל-3.5% בלבד, בניגוד לתחזית האוצר. בנק ישראל גם מסביר כי הירידה בתוצר השנה נובעת מירידה חדה בקצב הגידול של היצוא, בשל ההאטה בהתרחבות השווקים העולמיים וההרעה בתנאי הסחר החיצוניים. בנוסף, לפי כלכלני בנק ישראל, תימשך הירידה בהשקעות בענפי המשק בשנתיים הקרובות, מה שיביא לפגיעה בכושר הייצור של המשק לאורך זמן; ולמרות ששוק ההון (בעיקר הבורסה) מעמיד מקורות השקעה ניכרים, אלה לא מופנים להשקעות ריאליות. זאת אומרת - העליה בבורסה לא מכוונת לצמיחה במשק.

למרות ששוק ההון (בעיקר הבורסה) מעמיד מקורות השקעה ניכרים, אלה לא מופנים להשקעות ריאליות. זאת אומרת - העליה בבורסה לא מכוונת לצמיחה במשק.

זה לא יביא לפתרון של בעיית האבטלה למשל". בראיון עם סבר פלוצקר בידיעות אחרונות אומר שרגא ברוש, נשיא התאחדות התעשיינים: "לצער מתחילת השנה (2005) שורר קיפאון בתעשייה. מפעלי התעשייה הגדולים ממשיכים לרוץ קדימה אך הבינוניים והקטנים, שהם רוב רובה של התעשייה, חשופים לגל שני של מיתון. ליתר דיוק, עדיין לא נחלצו ממנו. הביקוש המקומי למוצרי תעשייה מתוצרת הארץ צולע, לאנשים אין מספיק כסף לקניות שוטפות. השכר הריאלי לא גדל, האבטלה גבוהה. שכירים רבים מעדיפים לחסוך את הפחתות המסים של נתניהו. הם חוששים שמחר הם יצטרכו לממן

בינתיים פרסמה הלישכה המרכזית לסטטיסטיקה נתונים מעודכנים על מצב המשק למחצית הראשונה של 2005. התמונה מאד מדאיגה, ולא מלבבת גם מנקודת המבט של שר האוצר שנמצא במיחץ למשרת ראש הממשלה.

כבר כמה שנים: "העליה מלאכותית - הנפילה אמיתית. תושבי חוץ גרמו לניפוח מלאכותי של הביקושים והמחירים במקומות מסוימים בארץ. בפועל שוק הנדל"ן למגורים ממשיך ליפול".

שוק הנדל"ן משקף את האנומליה של המשק הישראלי ושל החברה כולה. שכבה קטנה ביותר של בעלי אמצעים, 20% עניים, וגלישה של שכבות הביניים לעוני ומצוקה כלכלית. יותר ויותר נראה המשק הישראלי כמו מדינות במרכז ודרום אמריקה לפני 20 שנה. אחוז אחד של עשירים מופלגים (בימים אלה הביא המיליארד, סרבן המסים, מוריס קאהן, למרינה בהרצליה יאכטה שמחירה 30 מיליון דולר) עוד 9% של בעלי הכנסות גבוהות הנהנים מטוב הארץ ומהמדיניות המפלה של האוצר והממשלה, ועוד 90% הנאנקים תחת עול המשכנתה, הריבית והשכר העלוב. הצמיחה של ממשלת נתניהו-שרון היטיבה רק עם העשירים ולא הגיעה כלל לשכבות הביניים, ודאי לא לעניים. בינתיים, צמיחה קוניקטוראלית ואקראית זו הולכת ומתמוססת ואז יבוא המפץ הגדול. קלאבמרקט היא רק סנונית ראשונה. הצרה היא שעד שהאסון האמיתי יקרה, בנימין נתניהו יהיה כבר ראש ממשלה ושר אוצר.

לעצמם חודשים של אבטלה וחוסר פרנסה. גם היבוא הזול דוחק את המוצרים של המפעלים הבינוניים והקטנים".

בינתיים פרסמה הלישכה המרכזית לסטטיסטיקה נתונים מעודכנים על מצב המשק למחצית הראשונה של 2005. התמונה מאד מדאיגה, ולא מלבבת גם מנקודת המבט של שר האוצר שנמצא במירוץ למשרת ראש הממשלה ובונה את ה'ספיץ' שלו על "הצלחותיו" בהבראת המשק, הצלתו וצמיחתו. להלן הנתונים: בשנת 2004 גדל הייצור התעשייתי ב-7%. במחצית הראשונה של השנה (2005) הואט הייצור התעשייתי לזחילה של 0.3% בלבד. היצוא, שהיה קטר הצמיחה של 2004, נכנס להילוך סרק ובחודשים אפריל-יוני אפילו נסוג ב-2%. אמנם יצוא ההיי-טק, המהווה קרוב למחצית מכלל היצוא התעשייתי של ישראל, למעט יהלומים, המשיך להתרחב, אבל ירד מקצב שנתי של 20% ב-2004 לקצב שנתי של 5% השנה.

גם שוק ההון

ולקינוח: בגיליון חודש אוגוסט של 'דה-מרקר' כותב אריק מירובסקי על שוק הנדל"ן, הנמצא במשבר

שוק הנדל"ן משקף את האנומליה של המשק הישראלי ושל החברה כולה. שכבה קטנה ביותר של בעלי אמצעים, 20% עניים, וגלישה של שכבות הביניים לעוני ומצוקה כלכלית.

לוי מורב הוא
עיתונאי כלכלי

morav52@netvision.net.il

עופר סיטבון

העכביש | מה ברשת?

<http://bnarchives.yorku.ca>

אתרם של שמשון ביכלר ויהונתן ניצן, שני הכלכלנים הפוליטיים הרדיקליים שמתארחים מעת לעת בדפי 'חברה', אינו מלהיב מבחינה חזותית, ואפילו רשימת הקישורים שלו ריקה לחלוטין. אפשר לראות בכך עדות לביטחון העצמי המופגן, שלא לומר המגלומני, של שני הכותבים הללו. אולם, בעצם, מי שמבקר באתר הזה אינו אמור לחפש פירוטכניקה, אלא להתודע לתיאוריה כלכלית מקורית וחשובה המבליטה את היותו של ההון מוסד חדש של יחסי שליטה. אפשר למצוא באתר את מכלול הגותם (העצומה) של השניים, לרבות אפשרות להוריד את ספרם המונומנטלי 'מרווחי מלחמה לדיבידנדים של שלום'. למקצוענים.

<http://www.polarisinstitute.org>

מכון קנדי זה מעיד על עצמו כי מטרתו היא לשמש כמצפן ('פולאריס') משמעו כוכב הצפון ביוניתי של התנועות החברתיות בעידן הגלובליזציה התאגידית. המסר העיקרי שעולה מן האתר הוא מסר של דמוקרטיה השתתפותית - החזרת הכוח הפוליטי לאזרחים. כלי ראשון הוא עבודה חינוכית ותודעתית בנושאים דוגמת הסכמי ה-GATS (הסכמים של ארגון הסחר העולמי בדבר הסחר בשירותים שמשמעותם המעשית היא הפרטה של יותר ויותר שירותים ציבוריים), מזון מהונדס גנטית או תעשיית המשקאות הקלים. לגבי כל אחד מהנושאים, ניתן למצוא באתר הפעלות 'משחקיות' מרתקות (תשבץ, קלפי "מלחמה"...), לצד מידע רציני יותר (ניירות עמדה, מידע 'משחיר' על התאגידים ועל מאמצי השתדלנות שלהם...). והכל בשפה השווה לכל נפש. לגזור ולשמור.

